

”EN PERSON SOM RESPEKTERAR ANDRA OCH SIG SJÄLV”

Hurdan en riktig man anses vara enligt ungdomar

Pauli Keränen

Kandidatavhandling i svenska språket

Humanistiska fakulteten

Uleåborgs universitet

April 2024

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING	3
1.1. Syfte	3
1.2. Material	4
1.3. Metod	5
2. TEORETISK REFERENSRAM	7
2.1. Begreppen <i>kön</i> och <i>genus</i>	7
2.2. Maskulinitet förr och nu	8
2.3. Könroller	9
2.4. Hypotes om resultaten	10
3. ANALYS OCH RESULTAT	12
3.1. Hur beskrivs en <i>riktig man</i>?	12
3.2. Vilka hobbyer och yrken passar en <i>riktig man</i>?	14
3.3. Motsvarar källmaterialet svaren?	15
3.3. Tänker gymnasister och niondeklassare olikt?	15
4. SAMMANFATTANDE DISKUSSION	18
KÄLLOR	20
Bilaga 1. Ordlista över könskodade ord	22
BILAGA 2. Enkät	23

1. INLEDNING

Kön och genus har alltid varit ett ämne som väckt starka känslor. Människans uppfattning av kön har varierat under tiden och fortfarande finns det olika könssystem i olika kulturer runtom världen. I den traditionella västerländska modellen skiljs mannen och kvinnan åt i två separata, motsatta kön; de två kön som har olika kroppar också anses ha olika mentaliteter (Jokinen 2000:204). Numera har dock det gamla tvåkönssystemet kritiserats (se till exempel Butler 1990). Jag tänker själv bli lärare, och därför ville jag få djupare insikt om speciellt ungdomars åsikter kring detta ämne.

1.1. Syfte

Syftet med denna kandidatavhandling är att ta reda på vilka uppfattningar högstadielärover respektive gymnasister har om kön och vad anses vara typiskt för olika kön. I denna avhandling är frågorna fokuserade på män, eftersom jag antar mannens mall vara trängre än kvinnans, alltså män måste vara mer lik en specifik mall i samhället än kvinnor. Maskulinitet ses som någonting som inte kan samexistera tillsammans med vissa egenskaper: till exempel kan en mans känslor ses som hans feminina sida, inte en del av hans manlighet (Jokinen 2000:206f.).

Under sina liv måste män gå igenom olika slags manskapsprov för att "betjäna sin maskulinitet", alltså att betraktas som en man av andra människor. Dessa manskapsprov kan innebära till exempel att bli konfirmerad, att ta körkort eller gå i armén. I dessa manskapsprov måste män ofta uthärda smärta, antingen fysisk eller psykisk, och de kan även vara skadliga eller livsfarliga. (Jokinen 2000:68f.) Allt detta tycker jag gör manlighet en mycket trång mall. Detta vill jag utforska mer med hjälp av följande forskningsfrågor:

1. Vilka adjektiv tycker högstadieelever respektive gymnasister representerar *en riktig man*?
2. Motsvarar dessa adjektiv de manligt könskodade orden på enkäten?
3. Finns det skillnader mellan niondeklassarnas och gymnasisternas uppfattningar?

Tidigare forskning inom detta område har mestadels fokuserat på kvinnans roll i samhället och språkbruket. Med denna kandidatavhandling vill jag dock lyfta upp att det inte bara är kvinnor som tvingas in i trånga mallar. Att *representera*, ett begrepp som förekommer i första forskningsfrågan, berättar jag mer om i avsnitt 2.3.

1.2. Material

Som forskningsmaterial använder jag enkäter besvarade av högstadieelever och gymnasister i ett svenskspråkigt högstadium och gymnasium i Norra Finland. Utforskningen genomfördes i januari 2024. Materialet samlades in i form av enkäter, där det fanns sammanlagt 7 frågor. Informanterna har numrerats med löpande numrering, och informantgrupperna markeras med N (niondeklassare) eller G (gymnasist).

Fråga 1 handlar om informantens bakgrund. I fråga 2 fick informanter kryssa i de adjektiv som passar frasen i toppen av sidan: *en riktig man*. Det finns totalt 40 adjektiv: 20 av dem är maskulint könskodade och 20 feminint könskodade (se bilaga 1), alltså de kan förknippas antingen med maskulinitet eller med femininitet. På enkäten finns de i slumpmässig ordning. På fråga 3 finns det en möjlighet att besvara samma fråga i öppen form. Fråga 4 ber informanterna att själva beskriva en riktig man med andra ord. Frågor 5 och 6 handlar om manliga och icke-manliga hobbyer och yrken. På fråga 7 kan informanten säga vad hen vill ("ordet är ditt"). Enkäten finns även som bilaga (se bilaga 2).

De olika valbara adjektiven har jag översatt från det engelskspråkiga källmaterialet (Gaucher, Friesen och Kay 2011) och anpassat till denna avhandling. Vissa ord har lämnats bort, eftersom jag valde att studera just adjektiv och alla av de ursprungliga

orden inte var av passande ordklass. Några ord slutade på ett asteriskecken (*), vilket betydde att orden kan kompletteras på olika sätt, och dessa har jag förvandlat till adjektiviska former: till exempel har *child** blivit *barnslig* i min egen översättning. För att undersökningen inte skulle bli för bred eller tidskrävande har några ord lämnats bort på grund av dess svårighet: några ord som inte kom med är till exempel *interpersonal*, *kinship* och *flatterable*, som jag tyckte att niondeklassare eller gymnasister inte skulle känna till.

Informanterna består av sammanlagt 20 elever och studerande, varav 9 högstadiel elever och 11 abiturienter. Svarsenkäterna bevaras hos skribenten och förstörs efter avhandlingen har godkänts. Utomstående har inte tillgång till forskningsmaterialet. Undersökningen gjordes anonymt och informanterna kan inte igenkännas från svaren. Enkäten hade också en fråga om informantens kön, eftersom det ursprungligen var meningen att analysera likheter och skillnader mellan flickors och pojkars svar, men det låga antalet pojkar gjorde det omöjligt av forskningsetiska skäl.

Enkäter är en bra form att undersöka språket. Enkäter används ofta till exempel inom sociolingvistik, där forskningen ofta handlar om attityder mot ett slags språkbruk. (Lagerholm 2005:36f.) Andra möjliga metoder som kunde ha använts i denna avhandling är till exempel intervjuer, men enkäter valdes som metod eftersom de lättare går att förvandla till numeriska data. Denna avhandling, mestadels på grund av kandidatavhandlingens korthet, har ett lågt antal informanter, vilket kan påverka resultatet negativt: ett lågt antal informanter kan leda till att undersökningen inte är statistiskt hållbart (Lagerholm 2005:37f.).

1.3. Metod

De flesta forskningsmetoder i många vetenskaper – också i språkvetenskap – kan delas in i två huvudgrupper: *kvalitativa* och *kvantitativa*. Typiskt med kvalitativa undersökningar är att de oftast får ett djupare och närmare bild av det som undersöks. Å andra sidan innebär kvantitativ forskning att man samlar in data som är mer systematiska och strukturerade. (Lagerholm 2005:28f.)

Denna avhandling bygger mestadels på kvantitativa metoder: en stor del av materialet samlades in i form av kryssade alternativ på enkäter, vilket leder till att enkäterna innehåller högstadieelevernas åsikter i en sådan form som lätt går att förvandla till numeriska data.

Dessutom tillägger de öppna frågorna i slutet av frågeformulären en kvalitativ aspekt till utforskningen, eftersom data som samlas in inte kan förvandlas till numeriska data och måste analyseras med andra metoder. De kvantitativa svaren har jag mest analyserat igenom gruppering, vilket innebär att sammanfoga likadana svar till en helhet och dra slutsatser från den.

Kvantitativ forskning, precis som kvalitativ forskning, har sina egna för- och nackdelar. Med kvantitativa forskningsmetoder är det lättare att få en bredare bild på ämnet. Det är lättare att genomföra undersökningen på ett större antal informanter. Forskaren vet också från början hur undersökningen ska läggas upp och vilka som frågor bäst går att använda. Nackdelen med kvantitativa undersökningar är att resultaten oftast inte är så djupa och nära och det kan vara svårare att få djupare förståelse om ämnet. I kvalitativa undersökningar har man i stället en djupare och närmare bild av ämnet, men det kan bli svårare att jämföra olika svar och få dem in i statistiska mått. (Lagerholm 2005:29)

2. TEORETISK REFERENSRAM

I detta kapitel diskuterar jag kort betydelser hos viktiga ord och begrepp som ofta förekommer i denna avhandling. Senare finns det en hypotes om forskningens resultat.

2.1. Begreppen *kön* och *genus*

Enligt Svensk ordbok är *kön* "endera av de två rolltyperna vid fortplantningen" (SO b. 2021 s.v. *kön*). Kön definieras alltså på ett mycket biologiskt sätt. Sociologiska och sociolingvistiska utforskningar har dock inte trott på att skillnader som förekommer i forskningen kan förklaras helt och hållet med biologiska skillnader. Därför har det uppstått ett begrepp som kan kallas för *genus*. Genus definieras som "kön(sroll) med tonvikt på sociala snarare än biologiska aspekter; särsk. i forskning med feministisk inriktning" (SO a. 2021 s.v. *genus*).

Med begreppet *genus* har man försökt att ersätta begreppet *könsroll* eftersom det senare anses som någorlunda missvisande: det är inte det biologiska könet som styr mäns och kvinnors olika beteende kring språk och kön, utan det är de internaliserade uppfattningarna om kön – alltså genus – som ligger bakom. (Einarsson 2004:171f.) I tidigare forskning inom sociolingvistik har kön – samt ålder och klass – varit en framträdande kategori, men numera fokuserar forskningen mer på maktpositioner, samtalets offentlighet respektive privathet, bland andra (Norrby & Håkansson 2010:134;166).

Det är alltså viktigt att göra skillnad mellan kön och genus när man utforskar en psykologisk process såsom attityder mot eller inställningar till något, till exempel könsroller (se avsnitt 2.2.). I denna avhandling används begreppet *kön* för att beteckna också det sociala könet, alltså genus. Dessutom används också begreppet *könsroll* för att beskriva de sociala och kulturella roller som tilldelas kön (se också avsnitt 2.3.)

De normativa definitionerna av genus och kön har också bemötts med kritik, speciellt sedan 1980-talet. Feministteoretiker Judith Butler (1990) argumenterar att genus inte är socialt såsom kön är biologiskt: genus är det som samhället etablerar som basis för kön. Därför är genus inte heller fritt från de tankemodeller människor generellt skapar sig, och det går inte att skilja åt genus och kön. (Butler 1990:6–17)

2.2. Maskulinitet förr och nu

Ständigt sedan samhället etablerats har man tilldelat vissa ord och egenskaper ett kön. Till exempel förknippade Aristoteles kvinnligheten med passivt och obestämt material, någonting som inte hade fått sin rätta ordning ännu; till exempel larven som väntas bli fjärilar. Å andra sidan förknippades manligheten med aktivt och bestämt material, något som redan blivit färdigt. En man ansågs vara torr och varm, en kvinna däremot kall och fuktig. Om mannens värme inte räckte till i fortplantningen, blev barnet också kall och fuktig, en ofullgängen pojke – alltså en flicka. (Edlund, Erson och Milles 2007:35)

Även senare i historien har mer positiva egenskaper tilldelats män, till exempel aktivitet, förnuft och styrka, medan kvinnan har tilldelats egenskaper såsom svag, passiv och irrationell. Denna kategorisering härrör från den traditionella, biologiska synen på kön. (Edlund m.fl. 2007:37)

De positiva egenskaper som tilldelas män kan vara orsaken som ligger bakom "den trånga maskuliniteten". Många ord, till exempel *självssäker*, *modig*, *atletisk* och *förmer* förknippas med maskulinitet (Gaucher m.fl. 2011:125). Därför kan män förväntas vara sådana till naturen. Dessa förväntningar kan bilda en trång mall män måste passa in.

2.3. Könroller

Världen runt omkring påverkar våra tankebilder om språk. Om vi till exempel har vuxit upp i en kultur där det tycks vara okvinnligt att svära eller kvinnor tycks vara mer emotionella än män blir vi då fasta i vissa fördomar; dessa fördomar styr hur vi bemöter det språkliga (Nordenstam 2003:47).

Detta kan även kopplas till hurdan språk vi använder i vissa sammanhang: det har till exempel varit normalt att avvisa pojkars våldsamma beteende eftersom pojkar anses vara sådana till naturen. Däremot har en flicka som beter sig våldsamt mot andra bemötts med en starkare reaktion: Arto Jokinen (2000) skriver hur våldsamma flickor kan anses som någonting annorlunda, en avvikelse från kulturell kontext: "en en i björkskogen" (Jokinen 2000:18f.).

Om flickor gör någonting som bara förväntas av pojkar, såsom beter sig våldsamt, är det språkligt märkvärdigt. Språk alltså inte bara påverkas av det vi har lärt oss förr, utan det språk vi använder också har en effekt på hur vi agerar oss i olika situationer – alltså språket delvis skapar verkligheten. Genom att uppmuntra och acceptera olika beteenden från flickor och pojkar på grund av att "pojkar är pojkar och flickor är flickor" kan vuxna rekrytera barn in i det normativa könssystemet med två motsatta kön. Detta kallas även för *doing gender*, att göra kön. (Edlund m.fl. 2007:37f.)

De medvetna och omedvetna förväntningarna vi har om ett visst kön kallas för *könroller*. Könroller definieras som "socialt och kulturellt betingad roll på grundval av kön" (SO c. 2021 s.v. *könroll*). Könroller syns även i språkbruket och kan ses som en form av *representation*. I *representation* ersätter en sak en annan genom symbolism (Jokinen 2000:117). Till exempel kan vissa ordval alltså representera ett genus eller kön genom att ordet förknippas med ett visst kön. De två har någonting gemensamt: till exempel kan rosor *representera* kvinnlighet, eftersom kvinnor och rosor båda kan anses som vackra.

De tankemodeller – alltså könroller – vi lär oss genom att *do gender* och att lära hur vissa ord *representerar* ett visst kön har negativa påverkningar: de till exempel

upprätthåller ojämlikhet i arbetslivet. En kanadensisk undersökning upptäckte hur maskulint könskodade ord förekommer mer i arbetsannonser inom branscher som domineras av män – och vice versa. (Gaucher m.fl. 2011:112f.)

Under ungdomen spelar kön en stor roll när identiteten utvecklas (Edlund m.fl. 2007:98). Ungdomarnas relationer i skolmiljön präglas mycket av "den heteronormativa begärsmarknaden". Där måste ungdomar i sina så kallade homosociala förhållanden – vänskapen mellan flickor och vänskapen mellan pojkar – delta i samtalen om heterosexuella förhållanden var de intresserade i det eller ej. Genom att delta i den heterosexuella begärsmarknaden lär ungdomar sig att fästa uppmärksamheten vid tecken på maskulinitet eller femininitet. (Edlund m.fl. 2007:99;220f.) Där internaliseras alltså onekligen en viss del av de könsroller vuxna har.

Undersökningarna har bevisat att lärarna mer sannolikt uppmuntrar pojkarna än flickorna genom verbal respons. Pojkar uppmuntras vara självständiga, ta initiativ och delta i konversationen, medan flickor "socialiseras in i tystnad" eftersom de inte får samma bekräftelse som pojkarna får när de bidrar till samtalen med sina egna erfarenheter. (Edlund m.fl. 2007:101–103) Detta återspeglar till och med de gamla könsrollerna tilldelats kön enligt Edlund (2011:37): pojkar är aktiva och förnuftiga, medan flickor är passiva.

2.4. Hypotes om resultaten

I forskningsfrågorna används begreppet *en riktig man*. *Riktig* är ett ord med intressanta definitioner: enligt Svensk ordbok är *riktig* någonting "som inte innehåller några fel enl[igt] viss (logisk, moralisk etc.) norm" (SO d. 2021 s.v. *riktig*). Genom att be informanterna att kryssa in de ord som passar begreppet *en riktig man* hoppas jag få fram just den normenliga bilden av män och manligheten informanterna själva har internaliserat, inte deras egen idealbild av hur en man ska vara.

Hypotesen är att informanterna mestadels kommer att kryssa in de ord som källmaterialet (Gaucher m.fl. 2011) också anser vara manligt könskodade. Pojkar

och flickor socialiseras in i könsrollerna (se avsnitt 2.3.) både av vuxna som *gör kön* åt dem och av varandra genom de homosociala förhållanden där den heteronormativa begärsmarknaden förstärks. På grund av det antar jag att ungdomar har en mycket normativ bild av kön och könsroller och att de är ense med de könskodningarna källmaterialet föreställer.

En hypotes kan också göras gällande de två informantgrupperna: gymnasister och niondeklassare. Sannolikt kommer det inte finnas en stor skillnad mellan de två grupperna på grund av den lilla ålderskillnaden som råder mellan dem, men det är möjligt att gymnasisterna kommer att välja fler feminint könskodade adjektiv än niondeklassare, eftersom deras förmåga till kritiskt tänkande kanske har utvecklats bättre.

3. ANALYS OCH RESULTAT

I detta kapitel redogör jag för de resultat jag fick i undersökningen. En lista över alla adjektiv som använts i utforskningen och deras indelning i maskulint och feminint könkodade ord finns som bilaga (se bilaga 1).

3.1. Hur beskrivs *en riktig man*?

På fråga 2 fick informanterna kryssa in så många adjektiv som möjligt de tyckte passade begreppet *en riktig man*. Alla adjektiv på enkäten valdes av åtminstone en informant. Nedan finns en tabell med alla adjektiv som ingick i undersökningen i rangordning enligt hur många informanter som hade kryssat in adjektiven.

Tabell 1. Alla adjektiv i rangordning, alla informanter

Adjektiv	Antalet informanter	Könskodning (maskulin / feminin)	Adjektiv	Antalet informanter	Könskodning (maskulin / feminin)
1. lojal	19	feminin	12. atletisk	6	maskulin
2. snäll	18	feminin	beslutsam	6	maskulin
3. självsäker	17	maskulin	13. kompetent	5	maskulin
ärlig	17	feminin	behaglig	5	feminin
4. empatisk	16	feminin	vårdande	5	feminin
5. modig	15	maskulin	intellektuell	5	maskulin
sympatisk	15	feminin	14. barnslig	4	feminin
6. självständig	14	maskulin	15. mild	3	feminin
7. varm	13	feminin	16. impulsiv	2	maskulin
artig	13	feminin	medlidsam	2	feminin
8. känslig	10	feminin	rättfram	2	maskulin
glad	10	feminin	envis	2	maskulin
9. bestämd	9	maskulin	17. aggressiv	1	maskulin
logisk	9	maskulin	girig	1	maskulin
10. ledande	8	maskulin	hänsynslös	1	maskulin
aktiv	8	maskulin	blygsam	1	feminin
11. ambitiös	7	maskulin	beroende	1	feminin
emotionell	7	feminin	förmer	1	maskulin
äventyrlig	7	maskulin	tystlåten	1	feminin
hänsynsfull	7	feminin	undergiven	1	feminin

Ord som bäst *representerar* begreppet *en riktig man* är enligt alla informanter *lojal, snäll, självsäker, ärlig, empatisk, modig, sympatisk* och *självständig*. De ord som ansågs sämst passande var *aggressiv, girig, hänsynslös, blygsam, beroende,*

förmer, tystlåten och *undergiven*. De sämst passande adjektiven hade kryssats in bara en gång, av en och samma informant (N3). Samma informant hade kryssat in alla möjliga alternativ på enkäten och motiverade sitt svar på följande sätt (se exempel 1).

- (1) "Jag tycker att alla vuxna män är 'riktiga män'. [---] Jag tycker att man inte kan säga om nån är en 'riktig man' eller inte."
- Informant N3

Informant N3 tog en kritisk ställning till könsroller: hen tyckte att det finns många olika sätt att vara en riktig man. Många informanter var av samma åsikt och därför ville helst inte förstärka en stereotypisk bild av manligheten (se exemplen 2 och 3).

- (2) "En riktig man kan vara vad som helst. [---] Jag tycker att vem som helst kan känna sig som en riktig man oberoende om [sic!] vad man tycker om att göra [---]."
- Informant N6

- (3) "Man behöver inte vara en stereotypisk man för att passa till att vara 'en riktig man'"
- Informant G10

Fast det fanns många som tyckte att det inte finns ett enda sätt att vara *en riktig man*, hade många på fråga 4 – som bad informanterna att beskriva en riktig man med egna ord – sina egna beskrivningar för hur en riktig man ska vara (se exemplen 4 och 5).

- (4) "En person som respekterar andra och sig själv. Någon som är nöjd med sig själv. En ambitiös person som strävar efter att vara en bra människa [---]."
- Informant G10

- (5) "[En riktig man är e]n sådan som är just som sig själv och vågar visa sina känslor. Men också stark och har sina ägna [sic!] åsikter"
- Informant N9

I exempel (5) förknippas begreppet *en riktig man* med förmågan att visa känslor, fast *känslig* är ett feminint könskodat ord i källmaterialet. Både informant G10 och

N9 tycker att en riktig man är nöjd med och vågar vara sig själv – detta kan kopplas ihop till exempel med ordet *självssäker* – som är ett maskulint könskodat ord.

Alla adjektiv som ansågs vara mest passande var positiva adjektiv som beskriver goda mentala förmågor och egenskaper. Det fysiska ansågs inte lika viktigt: *aktiv* kommer först på delad 10:e plats och *atletisk* på delad 12:e plats. Bland de sämst passande adjektiv finns det många som kan tyckas ha negativa konnotationer: *envis, aggressiv, girig, hänsynslös, beroende* och *undergiven* bland andra.

På fråga 3 kunde informanterna också skriva andra adjektiv de tycker att passar begreppet en riktig man. Ingen av dessa svar var negativt laddat: *hjälpssam, pålitlig, smart, stark, atletisk, bestämd, oemotionell, lojal, uppmärksam, kvinnorespektfull* och *målmedveten*. Alla av dessa ord förekommer en gång i de öppna svaren, med undantag av *stark*, som nämndes två gånger.

3.2. Vilka hobbyer och yrken passar en riktig man?

Många informanter hade åsikter om vilka yrken eller hobbyer de anser vara manliga. Det fanns inte många svar som liknade varandra, men till exempel *hockey, fotboll* och *boxning* nämndes flera gånger som exempel på manliga hobbyer och *brandman* som exempel på ett manligt yrke av två informanter. Andra hobbyer och yrken som nämndes var *att jaga, skogsjobb, fabriker, bollsporten, bandy, brännboll, maskinjobb, polis, brottning* och *karate*. Även andra exempel, såsom *byggarebetare*, nämndes av informanter, men dessa informanter samtidigt ifrågasatte begreppet "maskulina hobbyer och yrken", såsom i exemplen (6) och (7), mestadels på grund av den kritiska ställningen till könsroller som många informanter redan tidigare hade uttryckt.

(6) "Många anser att dans inte är manligt, men jag tycker absolut inte så. Det finns ej något icke manligt [sic!] hobby.
- Informant N9

(7) "Stereotypiskt byggarebetare, lastbilchaufför [sic!] och FIFA-domare är manliga yrken. I verkligheten tycker jag dock inte det.
- Informant G10

I exempel 6 konstaterar informant N9 att hen inte håller med den normativa bilden av *en riktig man*. Samma informant hade också i exempel 5 ovan uttryckt att *en riktig man* är någon som vågar visa sina känslor, och fast *känslig* är ett feminint könskodat ord, hade hen och nio andra informanter valde ordet som passande.

3.3. Motsvarar källmaterialet svaren?

Bara 3 av de 10 mest populära adjektivval bland informanterna var maskulint könskodade: *självssäker*, *modig* och *självständig*. Om man tar med de 20 mest populära val blir det mindre skillnad mellan maskulint och feminint könskodade adjektiv: 9 av de 20 mest populära valen är maskulina och 11 är feminina (se tabell 1). Bland de 10 sämst passande adjektiv finns det nästan lika många maskulina (6) och feminina (4) adjektiv.

Över hälften (57%) av alla alternativ som kryssades in på svarsblanketterna var feminint könskodade. Maskulint könskodade adjektiv var i minoriteten med 43%. Skillnaden var ganska stor: 14 procentenheter.

Sålunda är informanterna inte ense med källmaterialet (Gaucher m.fl. 2011), och därför var hypotesen också fel. Informanterna kan dock anses vara eniga med Edlund (2007:37), eftersom de förknippar maskulinitet mest med positiva egenskaper. Detta kanske härrör från definitionen av adjektivet *riktig*: om *riktig* är någonting som "inte innehåller några fel" (SO d. 2021), kanske anses de positiva egenskaperna mer passande begreppet *en riktig man*.

3.3. Tänker gymnasister och niondeklassare olikt?

Det fanns inga stora skillnader mellan gymnasisternas och niondeklassarnas svar när det gällde de ord som ansågs mest och sämst passande begreppet *en riktig man*. Bland de två informantgrupperna var åtta av de tio mest passande ord desamma. Ord som gymnasisterna föredrog mer var *självständig*, *artig* och *ambitiös*, medan ord som valdes till topp 10 bara av niondeklassare var *glad* samt

känslig, logisk och *emotionell*. I tabell 2 nedan finns en lista över de 10 mest passande adjektiv enligt informanttyp. Ord som förekommer i båda listor är understrukna.

Tabell 2. Mest passande ord enligt informanttyp

Mest passande ord enligt niondeklassare			Mest passande ord enligt gymnasister		
Ord	Antalet informanter	Könskodning (maskulin / feminin)	Ord	Antalet informanter	Könskodning (maskulin / feminin)
1. <u>lojal</u>	9	feminin	1. <u>snäll</u>	10	feminin
2. <u>självssäker</u>	8	maskulin	självständig	10	maskulin
<u>empatisk</u>	8	feminin	<u>lojal</u>	10	feminin
<u>ärlig</u>	8	feminin	2. <u>självssäker</u>	9	maskulin
<u>snäll</u>	8	feminin	<u>ärlig</u>	9	feminin
3. <u>varm</u>	7	feminin	artig	9	feminin
glad	7	feminin	3. <u>empatisk</u>	8	feminin
<u>modig</u>	7	maskulin	<u>modig</u>	8	maskulin
<u>sympatisk</u>	7	feminin	<u>sympatisk</u>	8	feminin
4. känslig	5	feminin	4. <u>varm</u>	6	feminin
logisk	5	maskulin	ambitiös	6	maskulin
emotionell	5	feminin			

Det finns mera adjektiv på niondeklassarnas lista på grund av adjektiv som hamnade på delade platser i rangordningen. Hypotesen om resultaten stämmer delvis: svaren är nästan desamma oavsett vilken informanttyp informanten tillhör. De mest populära adjektiv bland bägge informantgrupperna är de som betecknar goda mentala förmågor och egenskaper, såsom *lojal*, *självssäker*, *empatisk*, *ärlig*, *snäll*, *varm*, *modig* och *sympatisk*. Något som inte stämmer med hypotesen är att gymnasisterna inte valde mer feminina adjektiv än niondeklassare: i stället valde de mer jämnt mellan de maskulina och feminina adjektiven än niondeklassare, medan niondeklassare föredrar feminina adjektiv mer.

Det fanns inga stora skillnader mellan de två grupperna när det gällde de 10 sämst passande ord heller. 8 ord förekommer i båda grupper. *Impulsiv* och *medlidsam* är de ord niondeklassarna inte valde, medan *ambitiös*, *rättfram* och *envis* ansågs vara sämst passande endast av niondeklassarna. Oavsett vilken informanttyp hör informanten till är det adjektivets betydelse som verkar styra valet: de sämst

passande adjektiv är mestadels negativa egenskaper: *aggressiv*, *girig* och *hänsynslös* bland andra. I tabell 3 finns en lista över de sämst passande adjektiv enligt informanttyp. Ord som förekommer i båda listor är understrukna.

Tabell 3. Mest passande ord enligt informanttyp

Sämst passande ord enligt niondeklassare			Sämst passande ord enligt gymnasister		
Ord	Antalet informanter	Könskodning (maskulin / feminin)	Ord	Antalet informanter	Könskodning (maskulin / feminin)
1. <u>ambitiös</u>	1	maskulin	1. <u>aggressiv</u>	0	maskulin
<u>aggressiv</u>	1	maskulin	<u>girig</u>	0	maskulin
<u>girig</u>	1	maskulin	<u>hänsynslös</u>	0	maskulin
<u>hänsynslös</u>	1	maskulin	<u>blygsam</u>	0	feminin
<u>blygsam</u>	1	feminin	<u>beroende</u>	0	feminin
<u>beroende</u>	1	feminin	impulsiv	0	maskulin
envis	1	maskulin	<u>förmer</u>	0	maskulin
<u>förmer</u>	1	maskulin	medlidsam	0	feminin
rättfram	1	maskulin	<u>tystlåten</u>	0	feminin
<u>tystlåten</u>	1	feminin	<u>undergiven</u>	0	feminin
<u>undergiven</u>	1	feminin			

På frågorna 3–7, alltså de öppna frågorna, finns det flera likheter och väldigt få olikheter. Både gymnasister och niondeklassare var kritiska mot könsroller, såsom i exemplen 8 och 9 nedan.

(8) "Alla borde få utöva de hobbyn [sic!] som de själv vill! [---] Jag tycker inte att man är 'mindre av en man' om man inte har dessa egenskaper [som tidigare nämnts]."

- Informant N2

(9) "En riktig man är en person som är öppen till att vara sig själv, utan att vara påverkad av [---] förbestämda könsroller. Vad är en man är en komplex och abstrakt fråga."

- Informant G9

Alla informanter som svarade på de öppna frågorna – oavsett informanttyp – tyckte att det finns många olika sätt att vara *en riktig man* och att alla hobbyer och yrken är passande för alla oavsett kön. Denna rådande tanke är dock formulerad på olika sätt.

4. SAMMANFATTANDE DISKUSSION

Syftet med denna kandidatavhandling var att undersöka vilka slags uppfattningar niondeklassare respektive gymnasister har om kön och språk. Mina forskningsfrågor var:

1. Vilka adjektiv tycker högstadieselever respektive gymnasister representerar *en riktig man*?
2. Motsvarar dessa adjektiv de manligt könskodade orden på enkäten?
3. Finns det skillnader mellan niondeklassarnas och gymnasiernas uppfattningar?

I den teoretiska referensramen gavs en kort översikt av terminologin. Därefter presenterades teoretisk litteratur som fokuserade på vad könsroller är och hur ungdomar internaliserar dem genom vuxna som *gör kön* åt dem. Senare presenterades en hypotes: att informanterna skulle anse de maskulina adjektiven på enkäten som passande till begreppet *en riktig man* och att det inte kommer att råda en stor skillnad mellan de två informantgruppernas svar.

Materialet bestod av sammanlagt 20 enkätsvar, varav 11 kom från gymnasister och 9 från niondeklassare. Materialet samlades in under en vecka i januari 2024 i ett högstadium och ett gymnasium i Norra Finland. Den valda metoden kombinerade både kvantitativ och kvalitativ undersökning, eftersom det fanns både frågor där informanterna kunde kryssa in olika alternativ och öppna frågor där ordet var fritt. På enkäten fanns det också en fråga om informantens kön: ursprungligen var det meningen att jämföra flickors och pojkars svar, men på grund av det låga antalet pojkar skulle det ha riskerat avslöja deras identiteter. Därför lämnades frågan bort från resultaten.

De adjektiv som kryssades in mest var *lojal, snäll, självsäker, ärlig* och *empatisk*, medan de adjektiv som ansågs sämst passande var *blygsam, beroende, förmer, tystlåten* och *undergiven*, bland andra som valdes lika många gånger. Informanterna ansåg de feminina adjektiven bättre representera begreppet *en riktig man*, till skillnad från hypotesen.

Informanterna verkade svara på enkäten på samma sätt: många informanter uttryckte att det finns samhälleliga förväntningar på hur en riktig man ska vara. Ändå var de inte av samma åsikt själva, och många berättade att en riktig man kan vara hurdan som helst – manlighet är inte någonting som definieras på till exempel hobbyer eller yrken. Hypotesen stämde inte; ungdomar var inte ense med Gaucher m.fl. (2011). Tvärtom förknippade de mer feminina adjektiv än maskulina adjektiv med begreppet *en riktig man* – 57% procent av alla adjektiv som kryssades in var feminint könskodade. Många av informanterna tog en kritisk ställning till könsroller.

Ungdomars personliga bilder av kön – och speciellt manlighet, eftersom det inte har undersökts så mycket – vore fascinerande att undersöka vidare. Jag tycker att en bredare, mer kvalitativ undersökning skulle kunna passa ämnet bättre: till exempel en diskursanalys om könsroller i gymnasisters essäer vore mycket intressant att göra.

KÄLLOR

Material

20 enkäter besvarade av gymnasister och elever på ett högstadium och ett gymnasium i Norra Finland. Samlats in under 29.–30.1.2024. Bevaras hos skribenten.

Övriga källor

Butler, Judith, 1990: *Gender trouble: Feminism and the subversion of identity*. New York: Routledge.

Edlund, Ann-Catrine; Erson, Eva & Milles, Karin, 2007: *Språk och kön*. Stockholm: Norstedts Akademiska Förlag.

Einarsson, Jan, 2004: *Språksociologi*. Lund: Studentlitteratur.

Gaucher, Danielle; Friesen, Justin & Kay, Aaron C., 2011: Evidence That Gendered Wording in Job Advertisements Exists and Sustains Gender Inequality. I: *Journal of Personality and Social Psychology* 101, s. 109–128. [Hämtad 8.11.2023]. Tillgänglig: <<https://psycnet.apa.org/record/2011-04642-001>>. Begränsad tillgänglighet.

Jokinen, Arto, 2000: *Panssaroitu maskuliinisuus: mies, väkivalta ja kulttuuri*. Tampere: Tampere University Press. [Hämtad 8.11.2023]. Tillgänglig: <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/68040/panssaroitu_maskuliinisuus_2000.pdf?sequence=3&isAllowed=y>.

Lagerholm, Per, 2005: *Språkvetenskapliga uppsatser*. Lund: Studentlitteratur.

Nordenstam, Kerstin, 2003: *Genusperspektiv på språk*. Stockholm: Höskoleverket. [Hämtad 6.11.2023]. Tillgänglig: <<https://gamla.uka.se/download/18.12f25798156a345894e2998/1487841894027/isbn91-85027-08-1.pdf>>.

Norrby, Catrin & Håkansson, Gisela, 2010: *Introduktion till sociolingvistik*. Lund: Studentlitteratur.

SO a. = *Svensk ordbok*, 2021: *genus*. Stockholm: Svenska Akademien. [Hämtad 22.3.2024]. Tillgänglig: <<https://svenska.se/tre/?sok=genus>>.

SO b. = Svensk ordbok, 2021: *kön*. Stockholm: Svenska Akademien. [Hämtad 22.3.2024]. Tillgänglig: <<https://svenska.se/tre/?sok=k%C3%B6n>>.

SO c. = Svensk ordbok, 2021: *könsroll*. Stockholm: Svenska Akademien. [Hämtad 22.3.2024]. Tillgänglig: <<https://svenska.se/tre/?sok=k%C3%B6nsroll>>.

SO d. = Svensk ordbok, 2021: *riktig*. Stockholm: Svenska Akademien. [Hämtad 22.3.2024]. Tillgänglig: <<https://svenska.se/tre/?sok=riktig>>.

BILAGA 1. Ordlista över könskodade ord

(Ett urval av ord från *List of Masculine and Feminine Words Coded* enligt Gaucher m.fl. 2011, egen översättning)

Manligt könskodade ord	Kvinnligt könskodade ord
aggressiv	artig
aktiv	barnslig
ambitiös	behaglig
atletisk	beroende
beslutsam	blygsam
bestämd	emotionell
envis	empatisk
förmer	glad
girig	hänsynsfull
hänsynslös	känslig
impulsiv	lojal
intellektuell	medlidsam
kompetent	mild
ledande	snäll
logisk	sympatisk
modig	tystlåten
rättfram	undergiven
självständig	varm
självsäker	vårdande
äventyrlig	ärlig

BILAGA 2. Enkät

Forskning gällande språk och genus

Jag heter Pauli Keränen och jag undersöker språk och genus i min kandidatavhandling. Jag ska använda svaren på enkäterna som forskningsmaterial i avhandlingen. Denna enkät besvaras anonymt – gärna skriv ej ditt namn på pappret! Svaren behandlas anonymt och du kan inte igenkännas baserat på dina svar.

Viktigt: Kryssa in följande ruta.

Ja, jag samtycker att mitt svar kommer att användas i forskningen.

Fråga 1a. Jag är niondeklassare gymnasist

Fråga 1b. Jag är flicka pojke annat kön vill inte berätta

Fråga 2.

Kryssa in de alternativ du anser **bäst** passa begreppet *en riktig man*. (Du får välja så många alternativ som du vill.)

☐ aggressiv	☐ empatisk	☐ logisk	☐ glad
☐ girig	☐ kompetent	☐ medlidsam	☐ artig
☐ atletisk	☐ varm	☐ tystlåten	☐ snäll
☐ hänsynslös	☐ förmer	☐ emotionell	☐ aktiv
☐ blygsam	☐ ledande	☐ barnslig	☐ äventyrlig
☐ självsäker	☐ ärlig	☐ undergiven	☐ modig
☐ känslig	☐ behaglig	☐ beslutsam	☐ självständig
☐ beroende	☐ ambitiös	☐ rättfram	☐ sympatisk
☐ bestämd	☐ mild	☐ envis	☐ hänsynsfull
☐ impulsiv	☐ vårdande	☐ intellektuell	☐ lojal

Fråga 3.

Finns det andra **adjektiv*** som du själv associerar med begreppet *en riktig man* som inte fanns på listan? Skriv dem här:

---

* Adjektiv är ord som betecknar egenskaper.

Fråga 4.

Hur skulle du själv beskriva *en riktig man* med andra ord?

Fråga 5.

Finns det några hobbyer eller yrken som du anser vara mycket manliga?

Fråga 6.

Finns det några hobbyer eller yrken som du **inte** anser vara manliga?

Fråga 7. Ordet är ditt!

Tack för ditt svar!